

Индија у Индо-Пацифику: тас преваге у глобалној равнотежи снага

Миле ОБРЕНОВИЋ¹

Апстракт: Свет је попримио обресе мултиполарности, а осим Сједињених Америчких Држава преостале две силе (Русија и Кина) се налазе у Азији. Самим тим јасно је зашто се фокус светске политике све више усмерио на азијско тло. Азија постаје епицентар глобалних промена. Због тога, иако се зраци мултиполарности преламају читавим светом, све државе, са већом или мањом стрепњом гледају у правцу Азије и активности великих сила на том подручју. Индија се налази у средишту тога. Као нуклеарна сила и најмногољуднија држава света, (не)сврставање Индије ће засигурно имати утицаја на глобалну равнотежу снага и на коначан исход настајућег надметања. Управо због тога, централно питање овог рада јесте – како ће се позиционирање Индије у мултиполарном свету одразити на глобалну равнотежу снага? Номинално, још увек неутрална и несврстана Индија засигурно може представљати тас који ће преломити глобалну равнотежу снага на једну или другу страну, уколико Индија напусти досадашњи стратешки курс.

Кључне речи: Индија, Индо-Пацифик, моћ, равнотежа снага, Сједињене Америчке Државе, Руска Федерација, НР Кина.

Увод

Структура међународног система драстично се променила у периоду нешто краћем од сто година. Тако је од краја Другог светског рата свет био биполаран, сачињен од две глобалне силе: Сједињених Америчких Држава (САД) и Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР), да би са распадом СССР-а и завршетком Хладног рата постао униполаран са доминацијом САД-а, а потом последњих неколико година попримио обресе мултиполарности. Иако и даље постоје дебате о томе да ли је свет у потпуности мултиполаран, несумњиво је да доминантност САД-а на

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, истраживач приправник, mile.obrenovic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0009-0007-1215-4372>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

глобалној сцени све више слаби, док се, с друге стране, положај њених глобалних такмаца, Руске Федерације (Русије) и НР Кине (Кине), драстично побољшава. Нове две силе које креирају светску политику се потпуно, у случају Кине, или својим највећим делом, у случају Русије, налазе у Азији. То за последицу има све веће учешће САД-а у овом делу света у намери да задрже свој доминантан светски положај. Тиме се тежиште глобалне политике померило ка Азији, где се налази и најмногљуднија демократија света и нуклеарна сила – Индија. Иако је фокус анализе глобалне политике у другој деценији 21. века усмерен на претходно поменуте три државе, при чему се улога и значај Индије маргинализују, поставља се питање – да ли Индија ипак може да буде једнако важан креатор светске политике? Односно, како ће се позиционирање Индије одразити на глобалну равнотежу снага између САД-а, Кине и Русије? У намери да се схвати значај Индије у светској политици и њеног (не)сврставања на глобалну равнотежу снага неопходно је представити њене националне капацитете за учешће у светској политици. Потом, да би се боље разумело позиционирање Индије у глобалној равнотежи снага биће представљени њени билатерални односи, без разматрања учешћа у регионалним или међународним организацијама, са три доминантне светске силе: САД-ом, Кином и Русијом.

Национални аспект: Могућност Индије да утиче на глобалну равнотежу снага

Предуслов за бављење питањем – колики је значај Индије у глобалној равнотежи снага – јесте само одређење и разумевање појма равнотеже снага. Стога је неопходно укратко се осврнути шта појам равнотеже снага подразумева. Иако је овај појам вековима у употреби, он се често користио без јасног дефинисања и разумевања. Међутим, са развојем реалистичке теорије међународних односа овај појам је било лакше разумети и теоријски одредити. Тако, разумевање равнотеже снага базира се на два фундаментална елемента реалистичке теорије: моћ и анархија. У анархичном систему да би државе биле безбедне и осигурале свој опстанак морају се ослањати на сопствене снаге, што за последицу доводи до тога да све државе теже да увећају своју моћ (Elman 2012). Уколико нека држава оствари превласт у погледу моћи у односу на друге државе, велике су шансе да ће њено понашање бити агресивно, што је главни „мотив“ за успостављање равнотеже снага. Тако, суштина равнотеже снага подразумева „распделу моћи међу државама тог система тако да ниједна држава и ниједан постојећи савез немају „надмоћ“ или „преовлађујућу“ количину моћи“ (Zinnes, према Sheehan 1996, 4). Дакле, иако постоји доста различитих дефиниција овог појма, оно што чини језгро равнотеже снага јесте спречавање универзализма и доминације неког актера у

међународном систему (Недељковић 2020). Не улазећи у разматрање да ли равнотежа снага заиста доприноси миру и стабилности у међународном систему, чињеница је да је након постхладноратовског периода, периода неравнотеже снага у корист САД-а, у трећој деценији 21. века поново успостављена равнотежа снага. Стога се поставља питање – каква је улога Индије у тој равнотежи снага и да ли њено (не)сврставање може да поремети постојећу равнотежу снага? Одговор на ово питање започеће са анализом националног аспекта Индије, односно свих њених потенцијала и препрека који утичу на то да она постане важан креатор светске политике и да њено (не)сврставање утиче на постојећу равнотежу снага у међународном систему.

С обзиром на то да је међународни систем заснован на дистрибуцији моћи, питање положаја неке државе у том систему и њеног значаја у истом зависи од моћи које та држава поседује. Тако најпрестижнији статус у међународном систему, и самим тиме утицај у њему, имају оне државе које успешно користе своју моћ, превасходно војну или економску (Götz 2021). Дакле, да би државе „успешно користиле своју моћ“ то пре свега значи да државе ту моћ морају да поседују, што одговара ароновском схватању моћи по којем се моћ посматра као ресурс (Ajzenhauer 2019, 318). Тако, Арон истиче да државе превасходно морају да поседују одређене националне капацитете, које означава као „потенцијалну снагу“, који се потом кроз мобилисање трансформишу у функционално употребљиве капацитете, односно „стварну снагу“. Дакле, овакав приступ је у потпуности квантитативан и омогућава „упоређивање“ моћи различитих држава, те држава која има више ресурса је моћнија. Да би се лакше разумео концепт моћи као ресурса, неопходно је „да се направи разлика између војних, економских, па чак и моралних снага“ (Aron 2017, 48). Стога ће у наставку бити представљена војна, економска и морална снага Индије.

Када је реч о војној снази Индије, најважнија ствар коју одмах треба истаћи и која у војном смислу несумњиво даје Индији могућност утицаја на глобалну равнотежу снага је поседовање нуклеарног оружја. Упркос томе што је Индија од стицања независности од британске колонијалне владавине, 1947. године, покушала да развије мирољубиву политику, погранични сукоб са Кином из 1962. и рат са Пакистаном 1965. указали су да мир није одржив у међународној политици, или бар није био у том тренутку. Због тога је већ 1974. године Индија тестирао нуклеарно оружје, али се одрекла нуклеарног статуса до 1998. године када га је званично прогласила (Mitra and Schöttli 2007). Иако се процењује да Индија има око 150 нуклеарних бојевих глава, што је дупло мање од НР Кине, и неупоредиво мање од Русије (6.375) и САД (5.800), сама чињеница да је једна од девет држава у свету које поседују ово најдеструктивније оружје даје јој војни кредибилитет (Kile and Kristensen 2020). Додатно, оно што не

би требало изоставити су конвенционални капацитети Индије који је чине важним војним актером. Пре свега, то се односи на број припадника оружаних снага Индије који износи 1.200.000 војника, па је тиме индијска армија трећа најбројнија војска на свету, после Кине и САД-а. Исто тако, када је реч о финансијским издвајањима за војску, иако на основу удела у укупном бруто друштвеном производу (БДП) који износи 2,5% у великој мери заостаје за САД-ом (4,8%) и Русијом (4,2%), приметно је да Индија временом све више улаже у војску (Drobot 2018). Тако се Индија у 2022. години нашла на четвртном месту у свету, после САД-а, Кине и Русије, по новчаним улагањима у војску. Нестабилно окружење, пре свега рат са Пакистаном и погранични сукоби са Кином, утицали су на то да Индија 2022. године повећа улагања у војску за 47% у односу на 2013. годину (Tian et al. 2023).

Важно је напоменути и све већу усмереност Индије ка свемиру. Иако је још 1960-их година успостављен индијски свемирски програм, нарочито се у 21. веку томе посветила пажња, те је 2008. године лансирана прва индијска лунарна сонда „Chandrayaan-1“ која је омогућила мапирање састава и топографије Месечеве површине (George 2023). Највећи војни „корак“ у свемиру Индија је начинила 2019. године када је успешно извршена мисија „Shakti“, познатија и као „Project XSV-1“. Реч је о антисателитском тесту у којем је Индија први пут успешно тестирала антисателитску ракету, чиме је стекла статус свемирске силе, јер су то поред Индије учиниле само три државе: Русија, САД и Кина (Kosambe 2019). Поменуте три државе, које се тренутно сматрају највећим светским силама у актуелној међународној политици, уједно су биле и једине које су успешно слетеле на Месец. То се променило 23. августа 2023. године када је и индијски „Chandrayaan-3“ слетео на Месец, што је истовремено показало колико је Индија технолошки развијена и способна (Hill 2023). Све ово је омогућило Индији да више пажње усмери ка активностима у свемиру и формирању свемирских снага. Тако је формулисана нова доктрина „Space Vision 2047“ за активности Индије у свемиру до 2047. године и актуелизована идеја о трансформисању Индијских ваздушних снага (Indian Air Force) у Индијске ваздушне и свемирске снаге (Indian Air and Space Force) (Pandit 2023). Све до сада наведено јасно указује, да када је реч о војним капацитетима Индије, она „стоји раме уз раме“ са три највеће светске силе: САД-ом, Русијом и Кином. Несумњиво је да Индија има војне капацитете довољно снажне који јој дају могућност да утиче на постојећу равнотежу снага.

С друге стране, када је реч о економској снази Индије, од 21. века приметно је драстично снажење индијске економије. Тако је годишњи раст БДП-а по глави становника у периоду од 1950. до 1980. године износио 1,2%, а сада близу 7,5 процената годишње. Бржи економски развој Индије

у 21. веку довео до тога да Индија постане трећа највећа економија на свету, после САД-а и Кине (Aggarwal 2010). Већ 2009. године индијски БДП по паритету куповне моћи износио је 6,84%, чиме је Индија претекла две изузетно истакнуте светске економске силе – Јапан (4,40%) и Немачку (3,45%). Поред БДП-а важно је поменути златне и девизне резерве које су 1991. године биле нула, а већ 2009. године премашиле 100 милијарди долара (Drobot 2018). Исто тако када је реч о стопи сиромаштва у Индији, званични истраживачки центар Индије (Национална институција за трансформацију Индије) изнео је податке о томе да се сиромаштво у Индији од 2013/14. године смањило са 29,17% на 11,28% у 2022/23 године (NITI Aayog 2024). Додатно, оно у чему лежи велики индијски економски потенцијал јесте огромно домаће тржиште и све већи број заинтересованих инвеститора, као и изузетан раст у области информационих технологија. Поред самог економског снажења, дошло је и до прогресивних промена у економској политици што је додатно унапредило положај Индије у светској економији. С обзиром на пређашње економске проблеме, постало је јасно да за разлику од војне и политичке несврстаности, у економском смислу мора да постоји „свесврстаност“. Крај Хладног рата означио је почетак економске либерализације Индије, односно убрзане економске дерегулације и спољњег отварања. Тако је од 1991. године, у намери да се побољша ефикасност и конкурентност индијске индустрије, индијска економија први пут отворена за страну учешће. Постепена економска либерализација индијске привреде трансформисала је раније затворену привреду у значајног играча на глобалном тржишту (Mukherjee and Mukherjee 2012). У периоду од 1990-их до 2016. године учешће Индије у светској трговинској размени драстично је порасло, те се индијски увоз повећао 19, а извоз 17 пута (Rasquinha n.d.).

И на крају, када је реч о моралној снази једне државе, она подразумева способност утицања на „друге да усвоје одређено уверење или предузму одређени правац деловања“ (Mehta and Winship 2010, 425). Да би се утицало на друге државе да усвоје неко уверење и предузму деловање у складу са њим, предуслов је да држава која „емитује“ то уверење има висок степен унутардржавног јединства по том питању, а накнадно и да ли држава „реципијент“ перципира то уверење као пожељно и прихватљиво. Дакле, када је реч о моралној снази државе, условно се може направити подела на објективну (унутардржавно јединство) и субјективну (перцепција) компоненту. Када је реч о индијском унутардржавном јединству треба почети од тога да су политичка, пословна и интелектуална елита Индије, које учествују у доношењу одлука, одвојене групе, што доприноси разноликости мишљења о одређеним питањима. Поред тога, раст различитих покрајинских политичких странака, које имају мањи, али и даље битан утицај у креирању политичких исхода, отежава кохезивни

приступ у изградњи јединственог уверења. С обзиром на то да су коалиционе владе данас готово неизбежне у индијској политици, није лако постићи консензус о националним питањима (Bava 2007). Иако су такве ствари корисне за развој државе и иако то није ништа ново за велике демократије попут САД-а и Велике Британије, у случају Индије ово нејединство има негативну конотацију. Специфичност Индије огледа се у томе што не постоји ни основни „национални консензус о суштинским интересима“ (Mitra and Schöttli 2007, 20). То се јасно види у случајевима доношења најважнијих националних одлука које су праћене честим неслагањима, попут одлука везаних за Кашмир, тероризам, положај Индије у Јужној Азији и нуклеаризацију. Исто тако, када је реч о економском развоју Индије, све је приметнији јаз између економске и политичке компоненте, односно између споре политике постизања консензуса и брзо растуће економије (Bava 2007). Дакле, у случају Индије не постоји висок степен унутардржавног јединства о најважнијим националним питањима, што отежава креирање и „пренос“ одређеног уверења на друге државе. Импликација тога на међународном аспекту је непредвидиво и неизвесно спољнополитичко деловање Индије.

Поред објективне компоненте моралне снаге једне државе, битна је и субјективна компонента, због тога што моћ државе зависи и од „декларисаног самостатуса и статуса који признају други, посебно група вршњака на врху табеле“ (Buzan, према Sullivan 2015,18). Дакле, субјективна компонента моћи једне државе зависи од начина на који она перципира свој положај и важност у међународном систему, али, још битније, од начина на који то перципирају друге државе, нарочито оне „са врха табеле“. Сходно наведеном, када се говори о моћи једне државе, она не зависи само од објективних фактора попут војне и економске снаге и (не)постојања унутардржавног јединства, него и од субјективне компоненте у виду перцепције. Начин на који Индија перципира себе у глобалној политици заснива се на три битна аспекта. Прво – једна од званичних реторика Индије о њеној улози у међународној политици говори о њој као о „сили синтези“, која настоји да премости глобалне поделе кроз несврстаност, у војном, и кроз мултилатерално ангажовање, у политичком и економском погледу. Друго – Индија се самопројектује као „дидактичка сила“ која поставља норме понашања својим примером, иновацијом одређених знања и вредности, а не принудом. И треће – Индија се прокламује као „алтернативна сила“, алтернативна у смислу да је реч о другачијој глобалној сили у односу на оне из 20. века. Тако, Индија међународни легитимитет тражи не само од постојећих великих сила него и од држава које нису велике силе, превасходно партнерских земаља у развоју са глобалног југа (Sullivan 2015).

Када је реч о перцепцији других о Индији у међународном систему, постоје два опречна гледишта. По првом, Индија се посматра као моћна држава у „традиционалном смислу“, односно као држава која опонаша друге велике силе кроз повиновање или отпор. Повиновање Индије огледа се у томе да она настоји да се повинује постојећим међународним обрасцима понашања моћних држава, захтевајући место сталне чланице у Савету безбедности Уједињених нација (СБ УН) и милитаризацијом, на начин на који то чине друге велике силе. Дакле, Индија настоји да се уклопи у постојећи „калуп“ глобалне структуре моћи, опонашајући праксе других великих сила, како би и сама била прихваћена у „клуб великих сила“. Чак и након стицања „статуса“ моћне државе у међународном систему, то је не чини еквивалентном са другим моћним државама, јер најчешће постоји асиметричност у корист раније постојећих моћних држава, што оне „дебитантске“ води ка отпору. У случају Индије, тај отпор је приметан у дискурсу којим се образлаже „повиновање“, односно поступање по моделу постојећих моћних држава у међународном систему. Тако се захтев за сталним чланством у СБ УН оправдавао тиме да би Индија била једина држава посвећена правичности, мирољубивој политици и спровођењу реформи (између осталог и модификације употребе права вета) у интересу свих држава. Исто тако, када је реч о милитаризацији по узору на постојеће велике силе, пратећи дискурс је да је она неопходна за положај Индије у међународном систему, али да њена сврха није налик оним код других држава и да она не служи за спровођење политике конфронтације и сукобљавања. Поред перцепције о Индији као моћној држави у „традиционалном“ смислу, друго гледиште истиче њену посебност у односу на друге моћне државе у међународном систему. Тако се ово друго гледиште заснива на томе да је Индија моћна држава у „неконвенционалном“ смислу, односно она је водећа међународна држава солидарности, која се залаже за једнакост свих држава. У овом случају, пратећи дискурс је „нормативна агенда југа“ по којој је Индија, уз Бразил и Јужну Африку, водећа држава глобалног југа која подстиче сарадњу и солидарност држава у развоју глобалног југа (Sullivan 2015). Без обзира да ли се на Индију као на моћну државу гледа „традиционалним“ или „неконвенционалним“ очима, јасно је да је у протеклих неколико година перцепција о њој као о значајном актеру у међународном систему свеprisутна.

Утицај Индије на глобалну равнотежу снага

У разматрању питања какав је утицај Индије на глобалну равнотежу снага и да ли се она заиста може посматрати као тас преваге неопходно је, за разлику од раније поменутог ароновског схватања моћи, овде истаћи даловски приступ моћи. За разлику од ароновског одређења моћи по којем

се моћ посматра као „ресурс“, даловски приступ моћ посматра као „релациони однос“ (Ajzenhamer 2019). Како истиче Дал (Dahl), моћ се мора посматрати као однос међу различитим актерима, а ти актери могу да буду и појединци и друштвене групе и државе, али и бројни други. Дакле, моћ једног актера огледа се у оним ресурсима које тај актер користи како би утицао на другог актера (Dahl 1957). У складу с наведеним, суштину моћи представља способност да се „други приволе да делују на начин који је у супротности са њиховим почетним преференцијама и стратегијама“ (Нај према Ajzenhamer 2019, 317). С обзиром на то да даловски приступ за разматрање неког односа захтева постојање два актера, а један од њих је у овом раду Индија, у улози другог ће бити засебно разматране три поменуће велике светске силе (САД, Русија и Кина). Посматрањем ових односа кроз даловско, „релационо“ схватање моћи, постаје јасно да ли три највеће светске силе имају способност да „приволе“ Индију на одређено деловање. Самим тим, могуће је одговорити на питање – да ли је Индија, као „ароновски“ моћна држава, стабилизатор у постојећој равнотежи снага или настоји да се сврста на једну од страна и тиме наруши поменуту равнотежу?

Период Хладног рата допринео је подели света на два блока, које су предводиле тадашње две светске силе – САД и СССР. Позиционирање Индије у том међународном поретку било је одређено са два доминантна фактора, а то су: национални капацитети и спољна политика. Будући да је на самом почетку Хладног рата Индија стекла независност, 1947. године, јасно је да је у том периоду имала доста „националних брига“. Тако је са стицањем независности Индија морала да суочи са бројним проблемима, међу којима су сиромаштво, неписменост, корупција, политичка трансформација, питања националне и етничке припадности, територијално разграничење и бројна друга (Sunkad 2021). Поменути проблеми показали су да Индија нема довољно развијене националне капацитете, те да се не може сматрати моћном државом у „ароновском“ смислу. С друге стране, позиционирање Индије у међународној политици зависило је и од њене спољне политике и од тога како је она видела своју улогу у хладноратовском свету. Иако је избегавала сврставање на једну од страна у блоковској хладноратовској подели, ипак је Нехруова визија Индије била визија о великој држави са дугом цивилизацијом, која као таква мора да има глобални утицај. Тај глобални утицај огледао се у оснивању Покрета несврстаних и учествовању у процесима деколонизације држава (Salve 2022). Дакле, иако је Индија имала одређену улогу у хладноратовском међународном систему, она је била у „сенци“ блоковског надметања између САД-а и СССР-а, а тадашњи национални капацитети јој нису омогућавали већи утицај на тадашњу равнотежу снага. Међутим, то се променило са чињеницом да је Индија постала држава довољно моћна да може да утиче на равнотежу снага. Поред тога, и

међународни систем је трансформисан од биполарног ка униполарном, да би последњих година попримио обресе мултиполарности. Тако је међународни систем тренутно обликован утицајем САД-а, Русије и Кине и стога ће бити представљени њихови односи са Индијом, како би се уочило да ли поменуте три државе поседују моћ у виду „релационог односа“ којим могу потчинити Индију.

Када је реч о односима Индије и САД-а они су током Хладног рата били променљиви, али у главном са негативним предзнаком. У круговима америчке администрације на индијску неутралност гледало се са осудом, што је најбоље описано у изјави државног секретара Џона Фостера Дула (John Foster Dulles) да је „неутралност између добра и зла само по себи зло“ (Tharoor 2023). Иако је Индија успешно током читавог периода Хладног рата успела да остане неутрална између САД-а и СССР-а, њени односи су били бољи са СССР-ом. До промене је дошло са завршетком Хладног рата, што је било и очекивано будући да су САД тада опстале у међународном систему као једина светска сила. Дакле, иако је Индија у периоду Хладног рата успешно правила одклон од САД-а, како се Хладни рат завршио, даловским речником речено, САД су успеле да „приволе“ Индију да уђе у њихову зону утицаја. Сходно наведеном, односи САД-а и Индије су зависили искључиво од воље САД-а, и ти односи су били варијабилни до почетка 21. века. Тако су 1998. године САД увеле санкције због експлозије индијске нуклеарне бомбе, али је већ две године касније, у марту 2000. године, председник Клинтон (Clinton) био у званичној посети Индији (Тољ 2012). Најзначајнији догађај којим је Индија признала „надмоћ“ САД-а и у потпуности им се приклонила након америчке објаве рата против тероризма 11. септембра 2001. године, јесте одобрење права прелета и приступа обавештајним подацима од значаја за ову кампању, као и коришћење својих аеродрома и војних база (Mitra and Schöttli 2007). С обзиром на то да је Индија дуго била једна од највећих жртава терористичких напада и није успевала да се избори са овом претњом, јасно је да је на САД гледала као на актера који би јој могао помоћи у томе. Одобривши америчким авионима да прелећу индијску територију, а копненим трупама да користе војне базе на њеном тлу, Индија је део суверености „подредила“ САД-у како би се успешно изборила са тероризмом и осигурала безбедност својих грађана. Дакле, овај догађај је показао драматичан заокрет у спољној политици Индије која је тада одлучила да се „приклони“ САД-у.

Међутим, с друге стране, поставља се питање – зашто су у свету униполарности, САД као доминантна светска сила, пристале да интензивирају добре односе са Индијом што раније није био случај? У одговору на ово питање најдоминантнији утицај су имала два фактора: америчка перцепција Индије као потенцијално моћне државе и виђење

Индије као „противтеже“ Кини. Америчка перцепција Индије значајно се променила од почетка 21. века, пре свега захваљујући увођењу нуклеарног оружја, нових технологија комуникације, високог економског развоја, брзим корацима у обради пословања и стабилној интеграцији са међународном тржишном економијом. Тако се развој националних капацитета Индије одразио и на промену америчке перцепције Индије „од оне заостале земље са масовним сиромаштвом у земљу са глобалним амбицијама“ (Mitra and Schöttli 2007, 19). Други разлог, који је допринео томе да се САД одлуче за добре односе са Индијом, лежи у америчкој перцепцији Кине као ревизионистичке силе која настоји да измени постојећи међународни систем и која угрожава моћ, утицај и интересе САД-а (Vuković 2020). Тиме је фокус САД-а све више био усмерен на суседне државе Кине, како она не би проширила свој утицај на њих и подредила их својим интересима. Тако је Индија, као суседна држава Кине, услед довољно развијених националних капацитета да јој се супротстави и чињенице да је демократска држава, постала пожељан стратешки партнер САД-а (Teixeira 2019). Тиме су ове две демократске државе прошле кроз својеврсну трансформацију „од отуђених демократија у ангазоване демократије“ (Das 2020). Додатно, са поновним јачањем Русије, Вашингтон настоји да смањи утицај Москве на Индију и дестабилизује традиционално руско-индијско партнерство. То је нарочито приметно на тржишту наоружања и војне технологије, где су САД спремне да понуде сопствено оружје по повољнијим условима, и учине купца зависним јер би само оне могле понудити одговарајуће резервне делове, муницију и слично (Drobot 2018). Даловским очима гледано, САД су у тренутку униполарности успеле да приволе Индију да им се „приклони“, међутим, са све већим развојем и јачањем Кине и Русије тај однос се све више мењао. Тако су САД настојале да Индију држе довољно близу Кини, за њено обуздавање, а довољно далеко од Русије, да спрече њихову дубљу сарадњу. С друге стране, Индија је повећањем своје моћи и променом у међународној структури стекла већи „маневарски простор“ у својим односима са САД.

Када је реч о Русији, њени односи са Индијом су током историје, упркос променљивости у различитим периодима, били нешто бољи. Тако је од отпочињања Хладног рата Стаљин спроводио политику изолације и није предузимао подухвате на азијском тлу. То се променило са повећаним учешћем САД-а на овим просторима почетком 1950-их година, те је постало јасно да Совјетски Савез мора да се супротстави тим активностима. Тако се већ крајем 1950-их година СССР окренуо употреби „економског оружја“ на тлу Индије, односно пружању помоћи и подршке за индијску индустријализацију. Совјетска помоћ Индији била је усмерена на јавни сектор и изградњу различитих тешких индустријских постројења попут: електрана, рафинерија нафте и челичана у јавном сектору. Тиме се

индијски развој у области одбране, атомске енергије и свемира заснивао на совјетском капиталу и знању. Већ 1960-их година СССР је имао највећу трговину са Индијом, не рачунајући сателитске државе, а циљ совјетске економске помоћи био је да се утиче на индијску унутрашњу и спољну политику (Bhaneja 1970). Дакле, овде је већ био приметан совјетски утицај да „приволи“ Индију у своју сферу утицаја, превасходно путем економске моћи, с обзиром на чињеницу да је Индија тада имала огромне финансијске проблеме и да је била економски рањива. Поред чисто економске помоћи, СССР је све више политички помагао Индији. Тако је у Савету безбедности подржавао став Индије о Кашмиру и о Бангладешу, а 1971. године потписан је Уговор о миру, пријатељству и сарадњи, који је предвиђао међусобне консултације у случају да било која од ове две земље буде нападнута. С обзиром на индијску неутралност у Хладном рату, може се рећи да је СССР делом успео да приволи Индију да буде „мање неутрална“ када је реч о СССР-у и „више неутрална“ када је реч о САД-у. Исто тако, као држава солидарности, Индија је била „мање солидарна“ када је реч о совјетској инвазији на Авганистан 1979. године, коју је прећутно подржала. Парадоксално, совјетском вољом дошло је до „ослобађања“ Индије из њених окова када је Горбачов дошао на власт, и у настојању да изгради „заједнички европски дом“ политику усмерио ка продубљивању односа са САД-ом, запоставивши свет у развоју, а тиме и Индију (NIOS 2022). Тако је непосредно пре распада СССР-а, употреба моћи као ресурса над Индијом „обустављена“ совјетском вољом.

Урушавање економских односа отпочело је са распадом СССР-а, баш када је Индија била у успону, те су јој нарочито потребне биле инвестиције и напредне технологије, што ју је у потпуности усмерио на САД. Иако је у периоду 1990-их година економски била принуђена да се „удаљи“ од Русије, политички је настојала да задржи добре односе потписујући 1993. два важна документа: Декларацију о стратешком партнерству и Уговор о пријатељству и сарадњи (Drobot 2018). Потом је почетак 21. века обележен потпуном америчком доминацијом и у међународним односима и на тлу Индије. Међутим, последњих неколико година дошло је до поновног зближавања Русије и Индије. Из аспекта Русије на то су утицали постепени економски, енергетски и војни напредак с једне стране, и доминација САД-а на тлу Европе, што је Русију у многим сегментима усмерило, између осталог, на Индију с друге стране. Оно што је разликовало овај „нови сусрет“ ове две земље, огледа се у томе да је Индија постала далеко моћнија него што је била пре неколико деценија. Тако су овога пута ове две државе, у релационом аспекту моћи, овом односу приступиле са исте равни. То је постало јасно и са почетком рата у Украјини, где је Индија наступила као велика сила која прати искључиво своје интересе, не подређујући се моћи САД-а и њеној спољној политици. Из историјског аспекта, чињеница да

ове две државе никада нису водиле оружане сукобе чини њихов однос стабилним. Међутим, из аспекта релационе моћи, оно што даје овом односу „блиставу будућност“ јесте чињеница да и Русија и Индија имају заједничку визију о мултиполарном систему као доминантном, у којем су обе државе од међународног значаја, и стога теже истом (Tamer 2021). Тако у свом односу Русија и Индија признају једна другој „право на моћ“, без намере да једна другу „потчине“, односно приволе на одређено понашање супротно почетним интересима.

И на крају, када је реч о кинеско-индијским односима они су „најврелији“ од свих индијских односа са поменуте три велике силе. На самом почетку није тако изгледало јер је 1949. године Индија била прва несоцијалистичка држава која је признала независност Народне Републике Кине, те је подржала и кинеску позицију у вези са Тајваном, а потом 1954. године и потписала споразум са Кином којим је установљено пет принципа мирољубиве коегзистенције. Такође, Кина и Индија су заједно промовисале идеју азијско-афричке солидарности за постизање мира и социо-економског развоја. Међутим, ови односи су убрзо нарушени услед различитих перцепција о пограничном питању на Хималајима, које је по мишљењу Кине остало и даље неодређено и самим тиме нерегулисано, те га је кроз преговоре требало редефинисати. Међутим, Индија се придржавала *de facto* граница које су успостављене још за време британске колонијалне власти у виду Мекмахонове линије, коју Кина никада није признала (Li 2010). Када је реч о спорним територијама, ту се пре свега мисли на стратешки важну територију у западним Хималајима Аксај Чин, која се налази под управом Кине, а на коју претендује Индије. С друге стране, регион Аруначал Прадеш контролише Индија, а Кина на њега претендује сматрајући га јужним Тибетом. Нејасноће у територијалним споровима довеле су до отвореног пограничног сукоба 1962. године. И поред тога, оно што спречава добре односе Индије и Кине јесте надметање за утицај у региону, како у мањим суседним земљама тако и у Индијском океану (Vuković 2018). Дакле, током Хладног рата ове две државе су једна на другу гледале као на претњу, те је овај период обележен надметањем између њих и борбом за моћ.

Међутим, са завршетком Хладног рата дошло је до извесног напретка у овим односима. Две државе су 1993. године потписале споразум за постизање мира на спорним пограничним подручјима, с циљем да се одржи *status quo* док се не постигне међусобно прихватљиво решење за обе стране, и да се искључи употреба оружане силе у њиховом решавању. Кратак период кризе у односима Индије и Кине уследио је са развојем нуклеарног оружја Индије, али су убрзо ти односи побољшани. Тако су 2005. године две државе прогласиле стратешко партнерство за мир и просперитет, с циљем да избегну било какву врсту сукоба и унапреде

политичку и економску сарадњу. Индија је у највећој мери пристала на зближавање са Кином услед економске „зависности“ од ње, па је тако Кина тренутно највећи трговински партнер Индији (Ozane 2024). Будући да обе државе теже економском просперитету, неопходан услов за то је стабилно регионално окружење. Тако су обе државе тежиле добрим односима како би се супротставиле заједничким претњама, попут тероризма, пролиферације наоружања и етничко-религијског сепаратизма (Li 2010). Међутим, поставља се питање – шта је допринело томе да Кина у 21. веку почне да води прагматичнију политику према Индији? Постало је све очигледније да је тежња америчке спољне политике усмерена на формирање антикинеског блока чији би неизбежан део била и Индија. Упркос томе што су Јапан и Јужна Кореја већ сврстане уз САД, из кинеске перцепције сврставање Индије је много важније, имајући у виду да је реч о држави са којом се копнено граничи и која поседује нуклеарно оружје. Сходно томе, овде се моћ као релациони однос посматра у ширем контексту. Тако се из угла Кине односи са Индијом посматрају као део ширег надметања са САД-ом, јер уколико би САД успеле да „приволе“ Индију да им се у потпуности „приклони“, тиме би се равнотежа моћи између Кине и САД-а нарушила у потпуности у корист ове друге стране.

Закључак

Положај Индије у међународном систему драстично је побољшан последњих неколико година услед два основна фактора. Први је повећање националних капацитета Индије, што је довело до тога да Индија постане једна од најмоћнијих држава у ароновском смислу, односно у погледу политичке, економске и моралне снаге коју поседује. Постепеним развојем Индија постаје објективно све моћнија држава, што је праћено и субјективном компонентом која се огледа у томе да друге државе, нарочито велике силе, перципирају Индију као једног од најзначајнијег актера у међународном систему. Други фактор огледа се у промени међународне структуре који је условљавао индијско учешће на међународном плану. Тако је у периоду стицања независности Индије свет био биполаран, али с обзиром на то да тада није имала ресурсе који би је чинили моћном државом, утицај Индије на међународну структуру био је маргиналан. Тако се и спољнополитичко опредељење Индије у тој блоковској подели заснивало на неутралности и несврстаности. Након завршетка Хладног рата уследио је период униполарности у којем су САД биле једина глобална сила, и која је као таква успела да и даље недовољно моћну Индију приволи својој сфери утицаја. Међутим, протеклих неколико година, све већи развој Русије и Кине је дао међународном систему обресе мултиполарности, а паралелно с тим развој Индије давао

је овој држави обриси моћне државе. Комбинацијом ова два фактора Индија је постала држава која има утицај на међународни систем, а структура тог система омогућила је овој држави велики „простор за маневар“ у спољној политици. Великим силама – САД-у, Кини и Русији – постало је јасно да индијско сврставање на једну од страна може да наруши постојећу равнотежу снага, а разматрањем њихових билатералних односа са Индијом постало је још јасније да оне немају моћ да у потпуности приволе Индију у своју сферу утицаја. Тако, Индија у међународном систему тежи стратешкој аутономији, а њени билатерални односи са три велике силе указују да она настоји да се изгради као четврта.

Библиографија

- Aggarwal, Raj. 2010. "India in the World Economy". *Review of Market Integration* 2 (2-3): 181-228.
- Ajzenhamer, Vladimir. 2019. „Uloga međunarodnog autoriteta u Lejkovoj hijarahizovanoj „shemi“ svetske politike“. *Međunarodni problemi* 71 (3): 311-334.
- Aron, Raymond. 2017. *Peace and war: a theory of international relations*. New York and London: Routledge.
- Bava, Ummu Salma. 2007. *New powers for global change? India's role in the emerging world order*. Berlin: FES Briefing Paper.
- Bhaneja, Balwant. 1970. "Soviet Foreign Aid to India". *Asian Studies Journal* (8) 3: 326-335.
- Dahl, Robert A. 1957. "The concept of power". *Behavioral science* 2 (3): 201-215.
- Das, Rup Nayaran. 2020. "Harbinger of Indo-US strategic partnership", *The Statesman*, March 6. <https://www.thestatesman.com/opinion/harbinger-of-indo-us-strategic-partnership-1502863405.html>.
- Drobot, Galina A. 2018. "The Indian Factor of the World Politics". *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* 463 (4): 042094. doi: 10.1088/1757-899X/463/4/042094.
- Elman, Kolin. 2012. „Realizam“. U: *Uvod u studije bezbednosti*, uredio Pol D. Vilijsams, 55-71. Beograd: JP Službeni glasnik.
- George, Shaji A. 2023. "India's Chandrayaan Missions: Exploring the Moon for Science and Resources". Research Gate. Accessed 9 March 2024. https://www.researchgate.net/publication/373398250_India's_Chandrayaan_Missions_Exploring_the_Moon_for_Science_and_Resources/citations.
- Götz, Elias. 2021. "Status matters in world politics". *International studies review* 23 (1): 228-247.

- Hill, Samantha. 2023. "India makes history with its first Moon landing", *Astronomy*, August 24. <https://www.astronomy.com/space-exploration/india-makes-history-with-its-first-moon-landing/>.
- Kosambe, Santosh. 2019. "Mission shakti aka project XSV-1: India's first anti-satellite test (ASAT)". *Journal of Aircraft and Spacecraft Technology* 3 (1): 172–182.
- Kile, Shannon N. and Hans M. Kristensen. 2020. "World Nuclear Forces". In: *SIPRI Yearbook 2020: Armaments, Disarmament and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, 325–393. Oxford: Oxford University Press
- Li, Zhang. 2010. *China-India Relations. Strategic Engagement and Challenges*. Paris: Institut français des relations internationales.
- Mehta, Jal and Christopher Winship. 2010. "Moral power". In: *Handbook of the Sociology of Morality*, edited by Steven Hitlin, Stephen Vaisey, 425–438. New York: Springer.
- Mitra, Subrata K. and Jivanta Schöttli. 2007. "The new dynamics of Indian foreign policy and its ambiguities". *Irish Studies in International Affairs* 18 (1): 19–34.
- Mukherjee, Shameek and Shahana Mukherjee. 2012. "Overview of India's export performance: Trends and drivers". Indian Institute of Management Bangalore. *IIMB Working Paper No: 363*.
- Недељковић, Стеван. 2020. *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*. Докторска дисертација. Београд: Факултет политичких наука.
- NIOS. 2022. *TOP NIOS Political Science Guide Class 12 (T-317)*. New Delhi: Rajshi Educom Privat Limited.
- NITI Aayog. 2024. Multidimensional poverty in India since 2005–2006. A discussion paper. https://www.niti.gov.in/sites/default/files/2024-01/MPI-22_NITI-Aayog20254.pdf.
- Ozzane, Béatrice. 2024. "Top 8 Chinese Products Imported to India in 2024". *Statrys* (blog). Accessed 14 March 2024. <https://statrys.com/blog/chinese-india-imports>
- Pandit, Raja. 2023. "IAF goes full throttle to turn into an 'aerospace power'", *The times of India*, December 11. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/iaf-goes-full-throttle-to-turn-into-an-aerospace-power/articleshow/105885149.cms>.
- Rasquinha, David. n.d. "Global Trade Scenario and Realignment of India's Exports". *India Exim Bank*. Accessed 10 March 2024. <https://www.eximbankindia.in/blog/blog-content.aspx?BlogID=13&BlogTitle=Global%20Trade%20Scenario%20and%20Realignment%20of%20India%E2%80%99s%20Exports>.

- Salve, Avinash Vijay. 2022. "Role of India in changing world Politics". *International Journal of Political Science and Governance* 4 (1): 183–184.
- Sheehan, Michael. 2004. *The balance of power: history & theory*. London: Routledge.
- Sullivan, Kate. 2015. "India's Ambivalent Projection of Self as a Global Power: Between Compliance and Resistance". In: *Competing Visions of India in World Politics India's Rise Beyond the West*, edited by Kate Sullivan, 15–33. London: Palgrave Macmillan.
- Sunkad, Gayatri. 2021. "India after Independence". Research Gate. Accessed 12 March 2024. https://www.researchgate.net/publication/352362834_India_after_Independence.
- Tamer, Cenk. 2021. "Russia-India Rapprochement and Building a Multipolar World", *Ankasam*, November 30. <https://www.ankasam.org/russia-india-rapprochement-and-building-a-multipolar-world/?lang=en>.
- Teixeira, Victor. 2019. "The United States' China Containment Strategy and the South China Sea Dispute". *Central European Journal of International & Security Studies* 13 (3): 166–193.
- Tharoor, Shashi. 2023. "The US and India's non-aligned alliance", *The Strategist*, July 10. <https://www.aspistrategist.org.au/the-us-and-indias-non-aligned-alliance/>.
- Tolj, Tihana. 2012. „Sjedinjene Američke Države i Indija: odlučujuće partnerstvo za 21. stoljeće“. *Međunarodne studije* 12 (1): 29–50.
- Tian, Nan, Diego Lopes da Silva, Lucie Béraud-Sudreau, Xiao Liang, Lorenzo Scarazzato, and Ana Assis. 2023. "Developments in Military Expenditure and the Effects of the War in Ukraine". *Defence and Peace Economics* 34 (5): 547–562.
- Vuković, Nebojša. 2018. „Geostrategijsko nadmetanje između Kine i Indije u Južnoj Aziji“. *Međunarodna politika* 69 (1172): 68–83.
- Vuković, Nebojša. 2020. „Perspektiva američko-indijskog savezništva u svetlu 'kineske pretnje'“. *Međunarodna politika* 71 (1179–1180): 48–64.
- Wulf, Herbert. 2013. *India's aspirations in global politics: Competing ideas and amorphous practices*. INEF-Report 107/2013. Duisburg: Institute for Development and Peace.

Mile OBRENOVIĆ

**INDIA IN THE INDO-PACIFIC: SWING STATE
IN THE GLOBAL BALANCE OF POWER**

Abstract: The world has taken on the contours of multipolarity, and besides the United States, the remaining two powers (Russia and China) are located in Asia. Therefore, it is clear why the focus of world politics is increasingly directed towards Asian soil. Asia is becoming the epicenter of global changes. Because of this, although the rays of multipolarity are refracted throughout the world, all countries, with greater or lesser apprehension, are looking towards Asia and the activities of great powers in that region. India is at the center of this. As a nuclear power and the most populous country in the world, India's alignment (or lack thereof) will surely have an impact on the global balance of power and the ultimate outcome of the emerging competition. That is why the central question of this work is how India's positioning in a multipolar world will affect the global balance of power? Nominal neutrality and non-alignment aside, India can certainly be the tipping point that will tilt the global balance of power to one side or the other if India deviates from its current strategic course.

Keywords: India, Indo-Pacific, power, balance of power, United States of America, Russian Federation, People's Republic of China.